

FCG.

Cursor Oy

Selvitys Ukrainan sodan vaikutuksista
Kymenlaakson yrityksiin -hanke

Selvitys Venäjä-pakotteiden ja
Ukrainan sodan vaikutusten
aiheuttamista toiminta-
ympäristön muutoksista
Kymenlaakson yrityksissä

Raportti 24.11.2022

Sisältö

1. Selvityksen tavoitteet ja toteutus ...s. 3
2. Taustaa: Venäjä-pakotteet ja maakunnan viennin kehitys ...s. 4
3. Vaikutukset yritysten liiketoiminnan nykytilaan ...s. 5
4. Yritysten suunnitelmat ja halutut muutokset liiketoiminnassa ...s. 8
5. Ukrainalaisen työvoiman hyödyntäminen ...s. 9
6. Pienten yritysten näkökulmia...s. 10
7. Yhteenveto ja analyysi ...s. 11
8. Toimenpide-ehdotukset ...s. 13
9. Suositukset edunvalvonnalle ...s. 14
10. Hyödyllisiä linkkejä ...s. 15

1 Selvityksen tavoitteet ja toteutus

- Selvitystyö toteutettiin osana Kotkan-Haminan seudun kehittämissyhtiö Cursor Oy:n hallinnoimaa Selvitys Ukrainan sodan vaikutuksista Kymenlaakson yrityksiin – hanke, jota on toteutettu Kymenlaakson Liiton AKKE-rahoituksella.
 - Siinä tehtiin nopea ja seikkaperäinen kartoitus Kymenlaakson työllistävien yritysten tilanteesta Venäjä-pakotteiden ja Ukrainan sodan vaikutusten selvittämiseksi.
 - Selvityksen tilannekuvan ja toimenpide-ehdotusten perusteella voidaan mallintaa laajempi kuva seudun yritysten tarvitsemasta tuesta ja neuvonnasta.
- Selvitystyössä haastateltiin loka-marraskuun 2022 aikana yhteensä 22 Etelä-Kymenlaakson alueella toimivaa, työllistävää yritystä eri toimialoilta.
 - Lisäksi toteutettiin kaikille avoin sähköinen kysely, jonka kautta saatiin täydentävää näkemystä myös pienemmiltä yrityksiltä.
 - Kohdejoukon yritysten osalta selvitettiin esimerkiksi energiaratkaisujen tilanne ja muutosten kiireellisyys, rahoitustilanne, raaka-aine- ja komponenttiongelmien, hintojen muutosten vaikutukset, maksuvälityksen ja sopimusten haasteet.
 - Selvitystyön toteutuksesta vastasi FCG Finnish Consulting Group Oy alihankkijanaan Acceleteam Oy.

2 Taustaa: Venäjä-pakotteet ja maakunnan viennin kehitys

- Euroopan unioni on alkuvuonna 2022 ottanut käyttöön laajoja Venäjään kohdistuvia pakotteita. Myös vuonna 2014 ja sen jälkeen hyväksytyt pakotteet ovat edelleen voimassa.
- EU:n hyväksymät pakotteet on kohdistettu rahoitus-, energia- ja liikennesektoreille sekä teknologiavientiin.
- Rahoitussektorilla on asetettu muun muassa eurokäteisen vientikielto sekä Venäjän valtion, hallituksen ja keskuspankin rahoituskielto. Venäläisiä pankkeja on lisäksi suljettu kansainvälisen SWIFT-järjestelmän ulkopuolelle.
- Myös tiettyjen ylellisyystuotteiden vienti Venäjälle on kielletty, ja rauta- ja terästuotteille on asetettu tuontikielto Venäjältä EU:hun.
- Myös henkilö- ja yhteisöpakotteita on laajennettu huomattavasti.

- Vaikka Venäjän-kaupan osuus ei vientitilastoista käykään ilmi, osviittaa maakunnan haasteellisesta tilanteesta voi saada **kokonaisviennin arvon laskusta** suhteessa muun maan keskiarvoon:
 - Vuonna 2020 verrattuna vuoteen 2019: **-34 %** (koko maan keskiarvo -11,7 %)
 - Vuoden 2022 ensimmäisellä vuosipuoliskolla verrattuna samaan ajankohtaan 2021: **-5,1 %** (koko maan keskiarvo +25 %)

Lähde: Tilastokeskus, Tavaroiden ulkomaankauppa maakunnittain

Lähteet: Keskuskauppakamari, Ulkoministeriö

3 Vaikutukset yritysten liiketoiminnan nykytilaan (1/3)

- Haastateltujen yritysten tilanne verrattuna vuoteen 2019
 - Liikevaihto n. +40 %
 - Henkilöstö n. +2 %
- Alla olevassa taulukossa on esitetty yritysten arvio kannattavuuden muutoksen suunnasta (tulos vuoteen 2019 verraten):

	Parempi	Ei muutosta	Heikompi	Hälyttävä
Arvio	50 %	18,8 %	31,82 %	-

Haastateltujen yritysten toimialoja

Logistiikka
 Liikenne
 Energialiiketoiminta
 Konepajateollisuus
 Sahaustoiminta
 Kiviteollisuus
 Betoniteollisuus
 Kemianteollisuus
 Rakennustuoteteollisuus
 Rakentaminen
 Kierrätys
 Vähittäis- ja erikoiskauppa
 Tukkucauppa
 Matkailu- ja ravintolapalvelut
 Asumispalvelut

3 Vaikutukset yritysten liiketoiminnan nykytilaan (2/3)

Energia	Raaka-aineet	Komponentit	Logistiikka	Työvoiman saatavuus	Alihankintaketju
<ul style="list-style-type: none"> • Hinta ja saatavuus isoja ongelmia (polttoaineet, maakaasu, sähkö..) • Uusiutuvan energian kirittämisen tarve • Kulutuksen vähentämisen paine • Kestävän kehityksen haasteet ja ongelmat • Tulevan talven yli selviäminen huolettaa • Energian hinnannousu voi kiihdyttää entisestään raaka-aineiden kallistumista, näkyy esim. Keski-Euroopassa • Valtion tuki hinnannoususta kärsiville yrityksille heikkoa (vrt. esim. Saksa) • Kuljetusyrityksiä ei huomioitu ALV-huojennuksissa 	<ul style="list-style-type: none"> • Yleisiä saatavuusongelmia • Lasien ja tiilien saatavuusongelmat • Pienehköjä viiveitä toimituksissa (puutavara, lasi, alumiiniprofiilit) • Toimitusaikojen venyminen: sähköpuolen komponentit, varaosat 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuljetuskaluston toimitusaikojen venyminen ja saatavuusongelmat • Ilmalämpöpumppujen ja aurinkopaneelien saatavuusongelmat • Elektroniikan saatavuusongelmat • Tuotantokoneiden saatavuusongelma/pidentyneet toimitusajat 	<ul style="list-style-type: none"> • Venäjän transitoliikenteen loppuminen • Saimaan kanavan liikenteen loppuminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Osaavan työvoiman saanti iso ja kasvava ongelma valtaosalle yrityksistä • Kauppaliikkeet ja erityisesti kahvila-ravintolat kärsivät ammattitaitoisen henkilökunnan puutteesta • Kesätyöntekijöiden saatavuus huolena joillakin aloilla • Työnhakijoiden motivaatio-ongelma (valtakunnallinen) • Suhteet yrityksiin luotava heti alussa 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikeus löytää osaavia urakoitsijoita • Alihankintaketjussa haasteita, koska hinnat muuttuvat jatkuvasti • Korona-aika vaikutti urakoitsijoidenkin saatavuuteen (sairastumiset ym.) • Ajoittain pulaa konteista • Vakinaisia yhteistyökumppaneita matkanjärjestämisessä poistunut riveistä • Hinnoittelun epävakaus

3 Vaikutukset yritysten liiketoiminnan nykytilaan (3/3)

Maksuvälineet	Rahoitus	Laskusaatavat	Tietoturva	Vienti, tuonti, kv-toiminta	Muu
<ul style="list-style-type: none"> • Joitain häiriöitä ollut 	<ul style="list-style-type: none"> • Rahoituksen saanti yleisesti ottaen tiukempaa ja vaikeutunut, pankit ovat tiukkana 	<ul style="list-style-type: none"> • Maksuissa haasteita • Maksuaikoja venytetään (mm. isot yritykset) • Pieniä luottotappioita ilmennyt • Kuluttaja-asiakkaat maksavat ajallaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Isommilla ja konserniyhtiöillä asia hoidettu, oma tietohallinto • Monella myös ulkoistettu • Tieto kulkee myös asiakkaiden järjestelmissä (pilvessä) • Ollut verkkohyökkäyksiä 	<ul style="list-style-type: none"> • Venäjän-toimintoja ajettu alas (lähtölaukauksena jo Krimin valtaus) • Venäläisiä asiakkaita ei ole näkynyt viime aikoina, mitkään muut maat eivät erityisesti korostu kauppaliikkeissä • Länsimarkkina vetää nyt, mutta sota varjostaa • Yleistä taantuman uhkaa ilmassa, alkaa näkyä eri suunnissa 	<ul style="list-style-type: none"> • Sodan vaikutukset näkyvät: kustannusten nousu, hankintaongelmat • Toisille aloille koronasta ja sodan seurannaisvaikutuksista kysynnän kasvu • Sairauspoissaolot lisääntyneet (korona/viestintä, jäädään helpommin kotiin) • Tietyillä aloilla (esim. kuljetukset) vaikea saada kohonneita kustannuksia siirrettyä hintaan • Saatavuusongelmat voivat tulla äkkiä ja arvaamatta • Korona-aikana vähittäiskaupan myynti nousi, mutta nyt haasteena inflaatio ja ostovoiman lasku • Matkustamisen elpyminen tulee Suomessa jälkijunassa. Euroopassa ruuhkaa, hinnat nousseet. Lentokapasiteetti alhaista. • Vihreät arvot jäävät hintojen nousun ja muiden haasteiden jalkoihin

4 Yritysten suunnitelmat ja halutut muutokset liiketoiminnassa

Energia	Raaka-aineet ja komponentit	Logistiikka	Työvoiman saatavuus	Tietoturva	Muut
<ul style="list-style-type: none"> • Useissa yrityksissä kehitetty systemaattisesti uusia ratkaisuja (itselle/tuotteita) • Selvittelyjen alla mm. korvaajan löytäminen maakaasulle • Osallistuminen energiansäästötalkoisiin • Halua panostaa vihreään siirtymään löytyy, ei vain säästön takia • Hukkalämmön hyödyntämissuunnitelmia • Paikalliset energiaratkaisut tms. yhteistyökuviot kiinnostavat • Vuokratiloissa toimivilla rajalliset mahdollisuudet energiansäästöinvestointeihin • Biodieseliin siirtyminen (kalleus esteenä) 	<ul style="list-style-type: none"> • Investoinnit tuotantolaitteisiin (toimitusvaikeudet siirtävät eteenpäin) 	<ul style="list-style-type: none"> • Pelkona sodan eskaloituminen (vaikutukset Suomenlahdelle ja HaminaKotkaan) • Mitä Saimaan kanavan tilalle 	<ul style="list-style-type: none"> • Harjoittelu johtaa useiin kiinteämpään työsuhteeseen. • Usealla yrityksellä hyviä kokemuksia Ekami-yhteistyöstä, samoin vastaava toiminta Xamkin kanssa nousi esille • 18-25-vuotiaat pitäisi saada paremmin töihin 	<ul style="list-style-type: none"> • Kehittämissuunnitelmia osalla • Myös henkilöstön huomioon ottaminen (koulutus ym.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Omistajanvaihdoksen loppuun vieminen

5 Ukrainalaisen työvoiman hyödyntäminen

- Yrityksiin ei ole juurikaan palkattu ukrainalaisia.
 - Valtaosa yrityksistä suhtautui kuitenkin erittäin myönteisesti ukrainalaiseen työvoimaan, mutta se edellyttää ratkaisujen löytämistä kieliongelmiin.
 - Useimmat yritykset edellyttävät suomen kielen taitoa, joillakin asiakaspalvelualoilla riittää myös hyvä englannin kieli.
 - Ukrainalaisten polku työpaikan konkretisointumiseen voi olla pitkä, ja siihen liittyy monia selvitettäviä asioita alkaen vaikkapa luvista ja liikkumisesta työpaikalle.
- Esille nousseita palkkaamisen esteitä/rajoitteita
 - Kielitaito (englanti ei pääsääntöisesti riitä)
 - Byrokratia/byrokratian pelko
 - Soveltuvan osaamisen puute
 - Työturvallisuusasiat
 - Ajokortin puute tietyissä tehtävissä
 - Liian tiukat pätevyysvaatimukset
 - Tiedonpuute rekrytointimahdollisuuksista
 - ”Kukaan ei ole tarjonnut”

6 Pienempien yritysten näkökulmia

- Lokakuussa 2022 toteutettuun kyselyyn vastasi 10 yritystä, joista 8 yritystä työllisti alle 10 henkilöä.
- Kyselyyn vastanneiden arvio kannattavuuden muutoksen suunnasta verrattuna vuoteen 2019 oli haastateltuja yrityksiä synkempi. Kriittiseksi tilanteen arvioi 3 yritystä.

	Hyvä	Tyydyttävä	Huono	Kriittinen
Arvio	10 %	50 %	10 %	30 %

- Vastauksissa painottuivat samat asiat kun haastatteluissa
 - Energian hinta ja saatavuus
 - Osaava työvoima
- Pienemmissä yrityksissä korostuu tuen tarve esim. rahoitukseen liittyen.

7 Yhteenveto ja analyysi (1/2)

- Kontaktoidut yritykset ovat selviytyneet Ukrainan sodan ja koronan ajasta jopa hämmästyttävän hyvin.
- Yritykset ovat kuitenkin hyvin erilaisia riippuen toimialasta. Joillekin yrityksille on aiheutunut huomattavaa haittaa, toisaalta jotkut ovat jopa hyötyneet. Osalle valtion koronatuki on ollut tärkeä. Ukrainan sodan vaikutuksesta taas osalla yrityksistä on ollut raaka-aineiden ja komponenttien saatavuus- ja hintaongelmia.
- Keskimäärin yritysten talous näytti olevan kunnossa. Joidenkin yritysten liikevaihdot olivat jopa kasvaneet merkittävästi. Osa siitä selittyy kuitenkin kustannustason nousulla ja siitä aiheutuneella myyntihintojen korotuksella.
- Yrityksillä on selkeä intressi siirtyä uusiutuviin energiamuotoihin ja luopua öljystä ja muista fossiilisista lähteistä. Jotkut yritykset olivat jo ottaneetkin käyttöön esim. aurinkovoimaa, maalämpöä tai hyödyntäneet prosessitai hukkaenergiaa.
- Monissa yrityksissä oli toteutettu energiansäästötoimenpiteitä osin energian saatavuuteen ja hintojen nousuun liittyvästä pakosta, osin halusta edetä vihreämpään suuntaan liiketoiminnassa. Maakaasuriippuvuudesta oli jo irtauduttu tai oltiin parhaillaan irtautumassa.
- Muita kehittämissuunnitelmia ei energiaan liittyvien toimien lisäksi noussut esille kovinkaan vahvasti. Yhtenä syynä tähän lienee yleinen talouden ja maailmantilanteen epävarmuus sekä kohonneet kustannukset. Lisäksi Kymenlaaksossa on jo ennen viimeaikaisia kriisejäkin kannettu huolta maakunnan yritysten alhaisesta tki-aktiivisuudesta.

7 Yhteenveto ja analyysi (2/2)

- Useat yritykset ovat vetäytyneet tai aloittaneet vetäytymisen Venäjään liittyvästä liiketoiminnasta jo varhain, esimerkiksi Krimin valtauksen aikoihin vuonna 2014.
- Matkailussa ovat eri alueilla menestyneet paremmin sellaiset yritykset, jotka ovat monipuolistaneet asiakassegmenttejään eivätkä pitäytyneet pelkästään Venäjä-kortin varassa. Korona-aikana kasvanut kotimaan matkailukysyntä on ollut monelle pelastus, ja koronan jälkeen venäläisten tilalle on tullut uusia matkailijaryhmiä muista maista.
- Lähes kaikilla yrityksillä toimialasta riippumatta on puutetta osaavasta työvoimasta. Pula näkyy voimakkaasti mm. matkailu- ja ravintola-alalla, jolta on poistunut paljon työvoimaa korona-ajan irtisanomisten ja lomautusten myötä. Myös em. alan houkuttelevuus työnantajana on alhainen.
- Yrityksiin ei juurikaan oltu palkattu ukrainalaisia. Halukkuutta ja valmiuksia ukrainalaisten rekrytointiin kuitenkin on, jos esim. kieliongelmaan löydetään ratkaisuja. Muita palkkaamisen esteitä olivat esimerkiksi byrokratia, Suomen tiukat pätevyysvaatimukset ja myös tiedonpuute.

8 Toimenpide-ehdotukset

Isot kehittämiskokonaisuudet

- Kymenlaakson yritysten työvoiman saannin turvaaminen akuutisti ja pidemmällä tähtäimellä
- Ukrainalaisten työllistämiskokonaisuuden haltuunotto ja rekrytointikokeilut yritysten, oppilaitosten, kaupungin ja TE-palvelujen ja muiden avaintoimijoiden yhteistyönä
- Pk-yritysten kannustus kansainvälistymisen tielle, monilla yrityksillä on selkeää potentiaalia
- Uusien markkinoiden haku (Venäjä-)osaamiselle, esim. Ukrainan jälleenrakentamisen mahdollisuudet, muut venäjänkieliset maat

Palvelut ja vuorovaikutus

- Kaupungin, elinkeinoyhtiön ja isojen, työllistävien yritysten vuosittaiset mitä kuuluu -tapaamiset
- Yritysten tukeminen energiatehokkuustoimissa ja uusiutuvien energiamuotojen käyttöönotossa, esim. aurinkovoima
- Pienten yritysten aktivointi ja neuvonta talousasioissa ja rahoituksen haussa (kädestä pitäen)
- Pk-yritysten riskienhallinnan tukeminen tietoturvaan ja yleisemminkin varautumiseen liittyen

9 Suositukset edunvalvonnalle

- Kallistuneeseen energiaan liittyvien valtion tukitoimien suuntaaminen myös yrityksille näiden kilpailukyvyn turvaamiseksi.
 - Lisärahoituksen tarve osaavan työvoiman turvaamisen sekä ukrainalaisten työllistämisen edistämisen kokonaisuuksille alueella.
 - Taloudellisen taantumän syvetessä tarvitaan lisäksi tukitoimia, joilla varmistetaan nykyisten osaajien pysyminen yrityksissä yli pahimman ajan.
- Kehittämisesurssien ja investointien turvaaminen maakunnalle elintärkeisiin logististen yhteyksiin ja tieinfrastruktuuriin.
 - Joukkoliikenteen ja liikennepalvelujen kehittäminen työmatkaliikenteelle ja matkailukohteiden saavutettavuuden parantamiseksi.

10 Hyödyllisiä linkkejä

- EK:n suhdannekysely 10/2022
 - <https://www.kymichamber.fi/ajankohtaista/yritystietoa/2022/10/suhdannebarometrin-tulokset-yritysten-nakymat-yhta-harmaat-kuin-vallitseva-saatila>
- Kauppakamarikysely 9/2022
 - <https://www.kymichamber.fi/ajankohtaista/kauppakamariasiat/2022/09/kauppakamarikysely-yritysten-suhdanneodotukset-ovat-heikentyneet-mutta-eivat-romahtaneet>
- Keskuskamarien tiedotteita ukrainalaisten työllistämistä
 - <https://kauppakamari.fi/tiedote/kauppakamarikysely-yritykset-tyollistaneet-ukrainalaispakolaisia-vasta-vahan-halua-on-mutta-ei-keinoja-tavoittaa-heita/>
 - <https://kauppakamari.fi/tiedote/kauppakamarit-aloittavat-yhteistyon-startup-refugeesin-kanssa-ukrainalaisten-tyollistamiseksi/>
- Kohonneet kustannukset vientiyritysten kiusana
 - <https://kauppakamari.fi/tiedote/kauppakamarikysely-yli-puolet-vientiyrityksista-nakee-viennin-kasvavan-tulevana-vuonna-kohonneet-kustannukset-vientiyritysten-kiusana/>
- Rakennusteollisuuden Ukraina-kooste 4/2022
 - <https://www.rt.fi/globalassets/ajankohtaista/ajankohtaista-liitteet/2022/rt-ukraina-kooste-21.4.2022.pdf>
- EastChamin päivittyvä tietopaketti pakotteista
 - <https://www.eastcham.fi/pakotteet/>